

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,— per jaar, buitenland f 4,60 per jaar.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,— . Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

UIT HUMANISTISCH OOGPUNT

Het is in buitenkerkelijke kring geen dagelijks gebruik, de bijbel ter hand te nemen en te lezen. De zeventiende-eeuwse calvinisten deden dat wel, en hun geloofsgenoten hebben het enkele eeuwen lang voortgezet, velen tot vandaag. Zij weten daardoor dingen uit het oude Israel, die aan de anderen onbekend zijn. Want als men het Oude Testament opslaat, Kronieken I en daarvan het 21ste hoofdstuk, dan vindt men daar in het tweede vers:

„En David zeide tot Joab en tot de oversten des volks: Gaat heen, telt Israel van Berséba tot Dan toe, en brengt hen tot mij, dat ik hun getal wete.”

Ook op andere plaatsen spreekt het Oude Testament van volkstellingen, blijkbaar vaak met het doel om in tijd van dreigende oorlog te weten waarop men rekenen kon. In het Nieuwe Testament, in het Evangelie van Lucas, vindt men eveneens een vermelding; het is de aanhef van hoofdstuk II:

„En het geschiedde in diezelfde dagen, dat er een gebod uitging van den keizer Augustus, dat de gehele wereld beschreven zou worden.

Deze eerste beschrijving geschiedde, als Cyrenius over Syrië stadhouder was. En zij gingen allen om te beschreven te worden, een iegelijk naar zijne eigene stad. En Jozef ging ook op van Galilea uit de stad Nazareth, naar Judea, tot de stad Davids, die Bethlehem genaamd wordt, omdat hij uit het huis en geslacht van David was.”

Ik heb u deze paar bijbelplaatsen voorgelezen, om u te bewijzen hoe oud de volkstellingen al wel zijn. Zeker drieduizend jaar geleden, hebben de heersers al behoefte gevoeld, precies te weten, hoe de samenstelling van hun bevolking was. De weerbaarheid was daarbij een belangrijk motief, en eveneens de welvaart. Deze laatste meer speciaal als grondslag voor de belastingen — want ook die zijn haast zo oud als de mensheid. Een hoog georganiseerd wereldrijk als het Romeinse rijk is geweest, kon alleen bestaan dank zij een kundige administratie, en deze steunde voor een belangrijk deel weer op de volkstellingen die iedere vijf jaar werden gehouden. Men moet daarbij wel bedenken,

dat de burgerlijke stand, zoals wij die hier en nu kennen, een veel latere uitvinding is. De verplichting om op het gemeentehuis aangifte te doen van verhuizing, geboorte, huwelijk en overlijden, is betrekkelijk jong, en hangt ook samen met de scheiding van kerk en staat, die ons wel vanzelfsprekend lijkt, maar die voor katholieken in wezen onaanvaardbaar is. Wie familiebetrekkingen naspeurt, en terecht komt in de periode vóór 1800, is verplicht kerkelijke archieven te raadplegen. Hij vindt wat hij zoekt, soms maar gedeeltelijk of tennaastebij, daar men bijvoorbeeld wel de datum van de doop, niet die van de geboorte genoteerd heeft; of wel de datum van de begrafenis, niet die van het overlijden. West-Europa dankt zijn burgerlijke stand aan keizer Napoleon. In Engeland, dat altijd een eiland is geweest en daardoor voor Napoleon gevrijwaard is gebleven, bestaat tot vandaag de burgerlijke stand dan ook niet. Daar zouden de Hitlerianen als ze het Kanaal ooit waren overgestoken, bepaald heel wat minder gegevens keurig geordend bijeen hebben gevonden, als hier te lande het geval is geweest. Ieder voordeel heeft z'n nadeel.

Natuurlijk is een volkstelling van veel meer belang geweest in tijden toen de burgerlijke stand ontbrak, dan tegenwoordig. Er zijn trouwens talrijke eeuwen geweest, dat ze allebei ontbraken. Enkele machtige vorsten hebben nog wel eens behoefte gevoeld aan schattingen van hun bevolkingstal, enkele steden hebben nog wel eens de inwoners min of meer geregistreerd, in ons land bijvoorbeeld Leiden in 1574 en Amsterdam in 1630. Maar over het algemeen dateert de nauwkeuriger administratie van de mensen pas uit de achttiende en de negentiende eeuw. Dat hangt samen met de moderne staat, die immers zelf pas ontstaan is na de periode van het vorstelijk absolutisme. Die staat kan alleen maar behoorlijk functioneren als men een goed overzicht heeft van de inwoners, en dat niet alleen: ook een goed inzicht in de verhoudingen waaronder zij leven.

Tot op zekere hoogte zijn de burgerlijke stand en de volkstelling natuurlijk doublures

van elkaar. Maar toch wel minder dan men geneigd is te denken. Men kan namelijk op de grote invulbiljetten voor de volkstelling allerlei dingen vragen, die bij de burgerlijke stand meestal niet geboekt staan. En bovendien: men krijgt een nauwkeurige opgave van de situatie op één dag. Dat is belangrijk, ofschoon nog het belangrijkste niet. Want wat bij de volkstellingen verreweg het interessantste is gebleken, is de mogelijkheid van onderlinge vergelijking. Kort gezegd: aan één volkstelling heeft men weinig, aan twee iets meer, aan drie veel, en aan tien alles.

Dat heeft men al vroeg ingezien, en men is dus al gauw begonnen de volkstellingen periodiek te maken. Sinds 1830 heeft men in ons land om de tien jaar zo'n kostbaar en nauwkeurig onderzoek verricht. In 1930 vond dus de elfde volkstelling plaats. De twaalfde bedoeld in 1940, is door de oorlogsomstandigheden overgegaan en pas in 1947 gehouden, waarbij tevens is bepaald dat die van 1950 zou vervallen. Men had uiteraard wel tot 1950 kunnen wachten, maar men achtte dit niet verantwoord, omdat dan juist de onmiddellijke invloed van de wereldoorlog alweer verloren zou zijn gegaan. Liever wilde men, door de na-oorlogse situatie zo vlug mogelijk vast te leggen, het uitzonderingskarakter van de volkstelling-1947 duidelijk doen blijken. Overigens is dit uitzonderingskarakter natuurlijk pas aantoonbaar, als de voorafgaande en de volgende resultaten tezamen een duidelijk verband hebben, dat in 1947 verbroken is.

Voor de juiste resultaten is natuurlijk een juiste invulling de noodzakelijke voorwaarde. Maar men behoeft hier niet al te pietluttig over te doen. Bij grote aantallen zijn er altijd fouten die elkaar opheffen, en bij een bevolking van elf miljoen mensen zijn er niet minder dan elfduizend *gelijke* fouten nodig om de eindcijfers te doen afwijken met maar één tiende procent. Nietemin is het juist en volledig invullen een onmiskenbare plicht jegens de overheid, jegens de totaliteit van ons volk, of liever: jegens de waarheid. Conclusies immers zijn enkel verantwoord, als ze volgen uit betrouwbaar materiaal.

Het is een bijzonder genoeglijk werk, de resultaten van de verschillende volkstellingen met elkaar te vergelijken. Men kan er van alles uit lezen. Niet alleen de toename van onze bevolking, die van tien jaar tot tien jaar telkens maar weer groeit. Aanvankelijk, bij de volkstelling van 1830 beneden de drie miljoen, is Nederland pas tegen het jaar 1880 de 4 miljoen gepasseerd, ten tegen het eeuwjaar de 5 miljoen; kort na 1910 de 6 miljoen, kort na 1920 de 7 miljoen, kort na 1930 de 8 miljoen, en omstreeks 1950 de 10 miljoen.

Dat is een ronduit verbijsterende toename, die ons volk dan ook voor de allergrootste problemen stelt, al is men zich daarvan maar in kleine kring bewust. Verreweg de meesten leven in de geruststellende overtuiging dat het hun tijd nog wel zal duren, en hun kleinkinderen hun eigen boontjes maar moeten doppen — nog afgezien van degenen die aan hun godsdienst een argument ontleen om ten deze Gods water maar over Gods akker te laten lopen. Maar het schijnt dat er nu langzamerhand enig besef ontstaat voor de noodsituatie waarin ons volk op dit kleine grondgebied eigenlijk verkeert. Is het in wezen niet absurd, dat de staatsgrenzen in geen enkele verhouding staan tot het bevolkings-tal?

Men kan uit de vele cijfers ook lezen dat onze bevolking gemiddeld steeds ouder wordt. Het percentage mensen boven de 60, boven de 65, boven de 70, boven de 75 jaar neemt bij voortduring toe. De gepensioneerden, de lieden met A.O.W. vormen meer dan 8 procent van ons volk. Ook deze toename schept problemen, waarvan de oplossing allerm minst eenvoudig is. Maar anders dan bij de dreigende overbevolking is deze veroudering of vergrijzing een feit van internationale aard.

Er is natuurlijk nog veel méér. Men kan ook aflezen, dat ons land steeds meer een stads-karakter krijgt. Het aantal gemeenten met meer dan 100.000 inwoners neemt toe, en in die gemeenten woont een stijgend percentage van onze landgenoten. Natuurlijk komt dit-zelfde proces ook tot uiting in de tienjaarlijkse verschuiving van de cijfers voor de beroepen, waar de landbouwende groepen in verhouding blijken af te nemen, en de industriële en vooral de administratieve beroepen blijken te groeien. Het is duidelijk dat zulke cijfers, in reeksen van tien, twaalf bijeen, de weergave zijn van algemene maatschappelijke processen, die de wil en de invloed van de afzonderlijke mens verre te boven gaan. Processen, die men van overheidswege door wettelijke maatregelen misschien enigermate kan beïnvloeden, pro of contra, maar die in wezen ook sterker zijn dan de overheidsbemoeiing, en waarbij dus veeleer de overheid verplicht is haar wetgeving aan te passen.

Tot deze merkwaardige algemene verschijnselen behoort blijkens de cijfers ook de godsdienstige geschakeerdheid van onze bevolking. Bij onze volkstelling wordt naar de kerkelijke gezindheid gevraagd. Dat is niet in alle landen zo, in België bijvoorbeeld niet. Men gaat er daar blijkbaar van uit dat alle fatsoenlijke burgers roomskatholiek zijn, óf dat de staat geen belang heeft bij enig

bezoekt op hemelvaartsdag 1960 landdag wageningen in „Junushoff”

Openingsrede door Dr. C. van Rijsinge, kleurenfilm, declamatie, naar keuze excursies, landbouwhogeschool, wandelen of gespreksgroepen (voor kinderen toneelstukje).

Deelnemerskosten (inclusief 2 consumpties) f 1,50 per persoon.

Inlichtingen bij: Secr. Gew. Gelderland v.h. Hum. Verbond, p/a Mej. J. M. Alberts, Zutphenseweg 72, Lochem.

inzicht in de precieze verhoudingen. Nu, beide opvattingen zijn kennelijk onjuist en in Nederland worden de vragen omtrent de godsdienst dus wél gesteld.

Wij hebben in de statistische verwerking van de volkstelling dus ook de resultaten op dit gebied. Die resultaten zijn vaak heel anders dan men te goeder trouw meent en beweert, bijvoorbeeld wanneer men in sommige kring voor Nederland de eer opeist „een protestantse natie” te zijn of met meer of minder angst maar zonder kennis van feiten praat over „verroomsing” enerzijds en „Godeloosheid” anderzijds. De juiste cijfers wijzen uit, dat het percentage katholieken in Nederland in de laatste honderd jaar altijd tussen de 35% en de 38½% is geweest met een lichte daling tot 1910 en een lichte stijging sindsdien. De juiste cijfers wijzen uit, dat de protestantse-groeperingen gezamenlijk sedert honderd jaar geleidelijk afnemen in aantal en van bijna 60 procent in 1850 zijn gedaald tot nauwelijks 40 procent in 1947.

Voor al de Nederlands Hervormde kerk, de oude staatskerk, heeft verlies geleden, en is in aanhang haast gehalveerd. De juiste cijfers wijzen voorts uit, dat het aantal buitenkerkelijken van tien jaar tot tien jaar is gestegen. In de negentiende eeuw was het geen gewoonte, dat men voor z'n onkerkelijkheid openlijk uitkwam, al zijn de luide klachten over slecht kerkbezoek al eeuwen oud. Pas in de tweede helft van de vorige eeuw werden de geloofsproblemen weer acuut, men denke aan mensen als Busken Huet, Pierson, Multatuli, Van Vloten. Ook hun werk lijkt met deze cijfers voor ogen veeleer de uiting van maatschappelijke verschuivingen, dan de oorzaak daarvan. In elk geval is met name in onze eeuw de buitenkerkelijkheid een massaal feit geworden. Het is van 2¼ procent in 1900, gestegen tot bijna 5 in 1910, tot 7¾ in 1920, tot bijna 14½ in 1930 en tenslotte

in 1947 tot meer dan 17 procent. Van de tien miljoen Nederlanders, die ons land in 1950 telde, waren er dus één miljoen en zeventien honderd duizend die tot geen enkele kerk behoorden. Niemand weet, of dit percentage in 1960 sterk gewijzigd zal zijn; de meeste deskundigen schatten het echter wel boven de twintig procent. De cijfers zullen het binnenkort met nauwkeurigheid uitwijzen. Ik wil maar zeggen, dat juist en volledig invullen, ook van deze vragen, dus een uitermate belangrijke zaak is voor allen, die van ons volk een objectief en waarheidsgetrouw beeld verwachten bij de volkstelling van 31 mei 1960.

het ideale mensbeeld

Het moderne humanisme aanvaardt allereerst de mens zoals hij is, maar stelt hem in voortdurende spanning tot de mens zoals hij moet zijn. Het ideale mensbeeld, dat praktisch misschien onbereikbaar, ons niettemin onophoudelijk voor de geest staat en zich niet uit ons weg laat denken, dwingt ons niet enkel tot de erkenning van het verschil tussen goed en kwaad, maar schenkt ons ook de even onbewijsbare als onbetwistbare zekerheid, dat wij dit goede moeten en kunnen nastreven, en dat enkel dit voor ons geluk werkelijk dienstig is.

Te menen, dat de gehoorzaamheid aan dit ideale mensbeeld ons van buitenaf zou worden voorgehouden als een goddelijk gebod, lijkt ons onjuist en onnodig.

Niet van buitenaf, maar van binnen uit klinkt de stem, die ons vonnist bij onze tekortkomingen, ons aanmoedigt bij onze goede wil.

Dr. G. Stuiveling.

De Ark

Heeft U reeds aan de familiekampen deelgenomen?

Van 6 t/m 13 en van 13 t/m 20 augustus zijn nog een aantal plaatsen vrij.

Van 23 juli t/m 6 augustus is volgeboekt.

Vraag inlichtingen bij Humanistisch vakantie- en conferentieoord „De Ark”, — Belvédèrelaan 14 — Nunspeet — Tel. 03412—2404.

lezingen voor de radio

zo.	29 mei	VARA	9.45 uur	Mr. H. B. J. Waslander: Geloof en ongeloof; Kerk of geen kerk.
zo.	5 juni	VARA (1e Pinksterdag)	9.50—10.—	Prof. Dr. J. C. Brand Corstius: „Taal noch teken?”
dinsd.	7 juni	AVRO	16.00 uur	Dr. J. P. v. Praag: „Wachten op het wonder”.
zo.	12 juni	VARA	9.45 uur	Dr. A. L. Constandse: „Redelijk egoïsme”.

BUITENLAND

Ik ken weinig dingen die schoner zijn dan het bezoeken van internationale congressen. Dank zij het feit, dat ons lieve maar kleine land om met minister Luns te spreken zoveel meer buiten- dan binnenland heeft, worden ze meestal buiten de landsgrenzen gehouden. Dat verzekert de bezoeker al van een buitenlandse reis. Deze reis kan op comfortabele manier gemaakt worden, want tien tegen één bezoekt men een buitenlandscongres als afgevaardigde en voor rekening van een of andere vereniging of instantie. Daarbij komt, dat men nimmer wroeging behoeft te gevoelen, als men naar de restauratiewagen stapt om het menu van de dag te gaan verorberen. Als ik mij deze weelde een enkele maal uit eigen beurs veroorloof, moet ik vaak denken aan minder bedeelde lieden, die nauwelijks de buikjes van hun talrijke kroost kunnen vullen, om van de achtergebleven gebieden maar te zwijgen.

Reis ik echter op kosten van anderen dan ben ik bezig een plicht te vervullen. Ik werk. Al consumerende ben ik produktief bezig. Ik maak me er niet met een Jantje van Leiden van af. Als het even kan vlieg ik niet haastig heen en weer. In een vliegtuig is trouwens het eetwerk nog eenvoudiger. Je kunt gewoon op je plaats blijven zitten en het voedsel wordt op je schoot geplaatst. Als je rustig eet doe je over een eenvoudige maaltijd ongeveer 250 kilometer.

De organisatoren van internationale bijeenkomsten kennen allemaal het hotelprobleem. Gelukkig! Want dit houdt in, dat ze moeten zoeken naar plaatsen met veel hotels en waar de mensheid dus in het algemeen gaarne heengaat. Dat wil zeggen: naar aantrekkelijke plaatsen.

Nu vallen die aantrekkelijke plaatsen vaak tegen. Waar de zon behoort te schijnen regent het niet zelden en bergen worden vaak aan het oog onttrokken door de hotels, die er voor de bergen neergezet zijn. Maar dat vermindert het genoegen toch niet. Want het is een genoegen om te kunnen zeggen: „Verleden week heb ik mij gebaad in het meer van Lugano”. Maar het is niet minder plezierig te kunnen zeggen: Cannes? Och nee, dat valt toch tegen”. En laat het tegenvallen, je hebt het tenminste maar weer eens gezien.

Op de plaats van bestemming aangekomen word je vaak verrast door spandoeken bij het station, die je als congressist een hartelijk welkom toeroepen. Soms word je opgewacht door iemand met een band om de arm, die je naar het hotel geleidt. Zo iemand heeft de gewoonte om je in zijn moedertaal te vragen hoe de reis geweest is en je tevens alvast een en ander te vertellen over de standbeelden en fontein en die je passeert. Hij vertelt iets uit de historie en stelt over het algemeen je talenkennis dadelijk op de hoogste proef. Meestal is het echter voldoende instemmend te knikken en nu en dan de wenkbrauwen op te trekken, hetgeen zowel be- als verwondering kan beduiden en instemming of misprijzen. Voor de rest ben je geëxcuseerd, omdat je natuurlijk moe bent van de lange reis.

Maar dit begrip voor de uitputting, waaraan je ten prooi bent, verhindert niet, dat er nog diezelfde avond een ontvangst is. Daar

kunnen de dames en heren elkaar informeel ontmoeten en een gezellig praatje maken. Je ziet er de vreemdste vogels. Bij dergelijke gelegenheden heb ik gesproken met een tachtigjarige psychiater, een generaal b.d., ettelijke professoren in de theologie, staalmagnaten en havenarbeiders, die lid van het Hogerhuis waren geworden en vooral met directeuren van duistere instituten, die als voornaamste taak hebben internationale congressen te bezoeken. Het prettigst zijn echter de meisjes van het bureau, die tot taak hebben de gasten op hun gemak te zetten en er voor te zorgen, dat het hun aan niets zal ontbreken.

Het voeren van gesprekken went heel gauw. Ik meen bemerkt te hebben, dat men heel Duitsland rond kan reizen en met ieder elk onderwerp kan behandelen, als men op het juiste ogenblik zegt: Danke, bitte, doch!, nah also! En wie zich dan eens wil uitsloven voegt er nu en dan aan toe: Aber selbstverständlich en wunderbar. Frans is natuurlijk iets lastiger, maar dat kan men voor een groot deel met de handen af en met veel betekende knipogen.

De volgende dag begint het ernstige werk. Er is een openingsrede. Daarna komt er een referaat, dat je thuis op je gemak hebt kunnen doornemen. Er is vervolgens discussie, waaraan je per conferentie maar één keer moet deelnemen. Niet minder, want dan had je net zo goed thuis kunnen blijven. Ook niet meer, want dan vindt iedereen je terecht een kletskaus, die de zittingen rekt.

Je luistert natuurlijk aandachtig naar hetgeen gezegd wordt, maar het is helemaal niet erg, als je eens een deel niet hoort. Redevoeringen in het Grieks of Portugees bijvoorbeeld geven mij de gelegenheid even naar de koffiekamer te gaan of het restaurant, want met koffie zijn ze in het buitenland niet scheutig.

Het einde is altijd een resolutie of iets dergelijks. Het is goed, daarin een kleine wijziging voor te stellen. Die wordt bijna altijd overgenomen, omdat ze niet de indruk willen wekken de kleine landen onder tafel te werken.

De tweede of uiterlijk de derde dag is gewijd aan het uitstapje met autobussen. Men voert u dan naar een bezienswaardige kerk en een plaats met een bijzonder fraai uitzicht. Vervolgens wordt er een maaltijd gebruikt in een uitgezochte gelegenheid. De maaltijd wordt aangeboden door het stadsbestuur, de Kamer van Koophandel of een ander lichaam, dat niet op een kleinigheid hoeft te kijken. Daar houdt de oudste een tafelrede. Als die psychiater doodgaat zal er een tijd komen, dat ik eens oudste wordt. Dan zal ik thuis ook nog eerst een tafelrede moeten voorbereiden. Daartoe meng ik dan een paar woordspelingen door een aantal complimenten aan het adres van de ontvangende vereniging, haar voortreffelijke voorzitter, het charmante personeel en ik gewaag van de uitgezochte omgeving om tenslotte te drinken, ladies en gentlemen, mesdames en messieurs, meine Damen und Herren, op het doel, dat wij met zoveel moeite en ik mag wel zeggen: niet zonder succes nastreven.

En dan maar weer naar huis.

H. H.